

րու միջոցաւ : Այս թւերուն թիւը շատ է, այլ երկու առջևինները որ զլխաւոր պատկերքին մէջ կը տեսնուին, այս երկաթեայ թռչնոյն շարժմանցը զլխաւոր ծառայողներն են . կ'ելլեն ու կ'իջնեն, կը բացուին ու կ'ամփոփուին, ինչպէս բուն փետրաւոր թիւ ըլլային : Այս գըլխաւոր թւերուն ետեւը ուրիշ չորս ալ կայ, երկերկու իւրաքանչիւր կողմը : Եւ բոլոր այս թւերը՝ չորս կտոր զուգահեռական բարակ կերպասէ շինուած ու երկըթէ պատառածիգներու վրայ պարզած են : Ասոնք վերէն վար կը շարժին, որով մեքենային տեղափոխութեանը կը ծառայեն, և միանգամայն շատ արագաբար վար իջնալու ու վեր ելլելուն վտանգներէ կը պաշտպանեն :

Բիւրեղեան Պալատին մէջ ներկայացուցած մեքենային դադափարը հետեւեալ մեծութիւնը ունէր . թւերուն ամբողջ երկայնութիւնը $1\frac{1}{4}$ ոտք է . լայնութիւնը 8—12 բթաչափ : Միջնածողին կամ միտոցին բարձրացումը երեք ու կէս բթաչափէ, իսկ անոր տրամագիծը գրեթէ երկու բթաչափ : Շուգեվար մեքենայն երկու ձիու ուժ ունի, 115 լիտր միայն կը կշռէ, և 120 լիտր ճնշման ենթակայ է առ իւրաքանչիւր քառակուսի բթաչափ : Թւերը առ վայրկեան 150—200 շարժումներ կու տան, առ ժամ 12 անգղիական մղոն արագութիւն տալաւորելով : Սակայն Պարոն Քաուֆման կը հաստատէ որ իր շինելու մեքենային նուազագոյն արագութիւնը առ ժամ ութ հարիւր մղոնէ պակաս պիտոր չըլլայ :

Մեքենային կմախքին ստորին մասին վրայ չորս անիւ կայ, որոնցմով կրնայ որոշեալ ժամանակ դետնի վրայ փազել, երբ դիպուածով իրեն թևոց մեծութեանը պատճառաւ պէտք եղած օդոյ քանակը չգտնէ, և արագաբար վազելով թռիչքը կ'առնու : Իսկ երբ օդային ասպարիզին մէջ կը նետուի, այս միջոցը լորտի շոգեշարժ կառքը անանկ շինուած է, որ եթէ, օրինակի համար, լոնտրայէն Նիւ-Էօրք ճանապարհորդելով (որ վեց ժամուան մէջ ըլլուելու ճամբոր-

դութիւն է), Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ իյնալու վտանգը հանդիպի, կրնայ թեթև աղւոր շոգենաւ մը փոխուիլ, ծովուն վրայ ճամբան շարունակելու յարմար : Եւ երբ ածուխը պակսելու ըլլայ, շոգենաւը շուտ մը առագաստաւոր նաւ կրնայ փոխուիլ, կայմերով ու թիակներով :

ՀԱՅԻ ՊԱՏԱՌԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԱՐԴ

ՆԱՄԱԿ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

Ստամբուլ

(Տես երես 326)

Պատառը՝ մէյ մը որկորին մէջ (կը յիշես անշուշտ որ ստամբուս տանող խողովակին անունն է) մտնելէն ետքը, ալ ինքզինքը ուրիշի ձեռքը թողլու է : Այս խողովակի բոլոր երկայնութիւնը՝ պրզտի առաձգական օղակներու շարք մըն է, ոչք պատառին ետեւէն կը սղմուին՝ որ զան առաջ քշեն, և առջևէն կ'ընդլայնին՝ որ անոր ազատ անցք տան : Այս կերպով մերձաւորէ մերձաւոր մէկ մէկու կ'անցունեն, մինչև որ ստամբուսին մուտքը տանին հասցնեն, ուր ետքի օղակը զան անոր մէջը նետելով վրան կը գոցուի :

Երբեք դիտած ես որդան մը, տզրուկի մը քալուածքը : Մարմնոյն բոլոր երեսը կ'ուռի հետզհետէ, դէպ 'ի յառաջ ուղղուելով, ինչպէս թէ ներսի դիէն բան մը գլորէր, պոչէն դէպ 'ի գլուխը : Բոլորովին ասոր նման շարժումներ մըն է որ կը տեսնայիր որկորին երեսը, եթէ կարենայիր դիտել զայն գործողութեան ժամանակը, ուստի և այս շարժմանս՝ սողնակերայ շարժումներ կոչեր են, ինչու որ քայլող որդան մը շարժմանը կը նմանի :

Հոս ուշադրութիւնդ շատ հարկա-

ուոր բանի մը վրայ կ'ուզեմ արթնցնել. և է գիտնալ թէ այս շարժմունքս այն շարժմունքներու կարգէն չէ, ինչպէս է բթամատիգ շարժմունքը՝ երբ պատառը կը բըռնես, և ոչ ծնօտիգ՝ երբ ակռաներովդ զայն կը լոսես, և ոչ լեզուիդ և միւս մասանց՝ երբ զայն կը կլլես: Բոլոր այս շարժմունքները կերպով մը քեզնէ կախումն ունին, ու դու կ'առաջնորդես անոնց. կրնաս ըստ կամս զանոնք գործադրել կամ ոչ: Քու և անոնց մէջ շարունակեալ կապ մը կայ, ուստի և անոնց վրայօք խօսածիս պէս ճանչցար զանոնք: Այլ հոս ուրիշ աշխարհք կը մտնենք, զոր դու չես ճանչնար, և դու ալ անոր բոլորովին անձանօթ ես: Այդ աշխարհը՝ մութ ծակն է, ինչպէս արդէն կը զուրցէի: Որկորին պզտի օղակները ինքնիրեննուն կը գործեն, և դու մէջը ամենեւին մասն չունիս: Ոչ միայն առանց քեզի կը քալեն, այլ թէ և կամքդ ալ շարժի զանոնք գաղղեցնելու՝ անկարող կ'ըլլաս ամենեւին: Քիչ մը ետքը, ուրիշ պատմութեան մը մէջ՝ այս ստամբակներու վրայօք պիտոր խօսինք, որ քու իշխանութիւնդ չեն ճանչնար, և որոնց հետ հիմա շարունակ գործ պիտոր ունենանք մինչև ուտելու պատմութիւնը լմնայ: Մարմինդ, կը տեսնաս, պզտի թագաւորութիւն մը կը նմանի՝ որուն թագուհին դու ես, այլ թագուհի՝ սահմաններուն միայն: Թեւերը, սրունքները, շրթունքները, թարթիչները, բոլոր արտաքին մասերը, քուկին նուաստ հպատակներդ են. ամենափոքր նշանտալուդ, մէկէն կը շարժին կամ կը հանդչին. ասոնց օրէնսդիրը կամքդ է: Սակայն ներքինդ և ոչ գիտէ թէ դու ո՞վ ես: Քու ներսի դիդ պզտի հասարակապետութիւն մը կայ, որ ինքն իրեն խնամատար է, ու հրամանացդ անփոյթ, ու քեզ ծաղր կ'ընէր, եթէ անոր հրամայելու բաղձանքդ դար:

Այդ հասարակապետութիւնը, ուրիշ գաղափարով մը ներկայացնել ուզելով, մարմնոյդ խոհակերոցն է կ'ըսեմ: Ասոր մէջն է որ արիւնը կը շինուի, և քու կիրառութեանդ համար ամենայն հա-

մեմիւք կը պատրաստուի, յիրաւի, այլ առանց քու հաւանութեանդ խառնուելուն: Ասոր նկատմամբ տանտիկնոջ մը կը նմանիս՝ որուն ծառայք խոհակերոցին դուռը իրեն երեսին գոցած ըլլան, որպէս զի իրենց քմացը համեմատ աշխատին, և որ ալ չկարենայ ուրիշի հրամայել՝ բայց եթէ կառապանին և ծառայութեան աղախնայց: Անշուշտ նուաստութիւն մըն է այս աստիճանի միայն տէր ըլլալ բուն իր տանը. բայց ինչ հնար կրնաս բանեցնել ասոր դէմ, կիսաթագուհի դու: Եթէ կ'ուզես աղէկ կառավարել, քու իշխանութեանդ ներքեւ թողած հպատակները կարգադրէ: Միւսներուն նկատմամբ, գոհացիր միայն՝ պատուհաններէն խոհակերոցին մէջ նայելու, որ գիտնաս թէ ինչ կ'ըլլայ ներսը:

Ստամբսը՝ գլխաւոր խոհակերն է, և ներքին հասարակապետութեան նախագահը. ինքն է որ կրակարանները կը հոգայ, որ բոլոր գործոց ծանրութիւնը կը կրէ, և հասակաց փրկութեանը վրայ կը հսկէ: Լաֆոնդէն սորվեցուցած է քեզի արդէն այն, իր տէր առաւմոքս¹ առակին մէջ, որ անտարակոյս կը ճանչնաս. առակ մը որ շատ գեղեցիկ է, բայց շատ աւելի գեղեցիկ կ'ըլլար եթէ Լաֆոնդէն բնական պատմութիւնը սորված ըլլար պզտիկ եղած ժամանակը: Եւ որովհետեւ խօսքերնիս այս առակին վրայ է, պէտք է քեզի զուրցեմ ինչ բանի մէջ կը պակսի, և խօսքերս կարծեմ անօգուտ պիտոր չըլլան, վասն զի շատ աղէկ կը յիշեմ որ երբ քու հասակդ ունէի, և նաև շատ ետքը, ստամբսի վրայ ունեցած վկայութիւնս երկայն ատեն այս առակս էր: Բայց դեռ առաջ չգնացած, որպէս զի ինծի զայն ծայրէ՛ի ծայր կրկնելու նեղութիւնը չտաս, կարգաւ մէջ մը նորէն զայն:

Ինչպէս որ կը տեսնաս, բարեսիրտն Լաֆոնդէն բոլորովին Մենենիոսին կար-

1 Messer Gaster. Gaster յոյն անուն մըն է որ կը նշանակէ ստամբս: Անոր համար gastrite կ'առանան՝ երբ խաթունայք ստամբսի հիւսնդութիւն կ'ունենան:

ծիրէն է, հռոմէական ժողովրդեան ու ծերակուտին կռուին մէջ. և սա, կայն, պատմաբար խօսելով, կար ըսելու բան 'ի նպաստ մեր ստամոքսին, որուն վրայ չերևնար որ տեղեկութիւն ունենայ: Երբ հռովմայեցւոց պատմութիւնը սկսիս սորվիլ, տեսնես պիտոր որ հռոմէական ծերակոյտը մեծ ու դէր ստամոքս մըն էր, որ անդամոց սնունդը կը հոգար. այլ լաւագոյնը իրեն համար կը պահէր, առանց իրեն նախատինք մը ընելու ըսենք, հիմա որ շատոնցուրն է 'ի վեր մեռած է: Սակայն մեր ստամոքսը, մեզի նկատմամբ, ամենէն փոքր, ամենէն վատոյժ և ամենէն տկար բանն է մեր բոլոր մարմնոյն մէջ: Կատարեալ այսնշանակութիւն խօսքին նման՝ տէր մըն է. « Ձերմէյէն առջիկն աւննուռն ծառան լիլլա »: Ամեն բան ինքը կ'ընդունի, բայց բոլորը ուրիշի կու տայ, գրեթէ առանց իրեն համար բան մը պահելու: Ըսեմ, բայց մէջերնիս մնա՛, Մենենիոս. ծերակուտին փաստաբանը՝ շատ շնորհքով բան մը չըրաւ հասարակաց բարւոյն անանկ պարկեշտ խնամատարի մը վրայ այնպիսի կերպով խօսելու: Իրեն նմանութեան կէտը սագերու ցեղէն առնելու էր կամ բազերու և կամ ակռայ չունեցող կենդանիներէն: Ասոնք զօրաւոր և աղէկ սնուցեալ ստամոքսեր ունին, կատարեալ հռոմէական ծերակոյտներ, որոնց գիրութիւնը իրենց տրուած աշխատութեանը համեմատական է: Սակայն մարդ կերակուրը բոլորովին ծամած կու տայ իր ստամոքսին, երբ ծամելու խելացիութիւնը կ'ունենայ, յայտնի է. և Մենենիոս իր հռչակաւոր առեղծուածին նիւթը ասկէց պէտք չէր առնուր, որ անվայել կատակաբանութիւն մըն է:

Անշուշտ չէիր սպասեր, սիրելի օրիորդիկ, ստամոքսին պատճառաւ՝ հռոմայեցւոց պատմութեան պզտի դաս մը լսել: Սակայն բնութեան գործոց քննութիւնը՝ առանց երեցնելու՝ ամեն բան կը խառնէ, և ինծի անհաճոյ բան չէր անցողաբար փորձ մը տալ քեզի, թէ ինչ անակնուկնելի լոյս կու տայ, առաջ

երթալով հազար ու մէկ հարցմանց, որ իրմէն հարիւր փարսախ հեռու կ'երեւան: Ահաւասիկ, օրինակի համար, այդ Մենենիոսի առեղծուածը: Երկու հազար տարիէն աւելի է որ շրջաբերութեմէջ է, պատմաց, քերթողաց, ատենաբանից և ամեն տեսակ անպէտ գրչաց բանակներ, բերնէ բերան մէկ մէկու կը հաղորդեն, առանց կանխաւ ստամոքսին նկատմամբ բնութեան օրէնքները քննելու աշխատանքն ընել ուզելու. և չեմ գիտեր մէկ մը՝ որ անդրադարձած ըլլայ այդ պզտի տեղեկութեանը վրայ, որ այնչափ էական է ըստ ինքեան, և նորաւարժ բնապատմի մը առաջին հայեցուածքին՝ մէկէն աչքին կը զարնէ:

Սակայն հռովմայեցւոց վրայ բաւական է այսչափս. դառնանք հիմա տիրոջը վրայ, և եթէ կ'ուզես խոհակերին վրայ:

Քիչ մը առաջ քեզի կ'ըսէի որ կրակարանները ինքը կը հոգար, և թերեւ կարծեցիր որ ըստ սովորութեանս, նմանութիւն մը ընելու համար կը զուրցէի. այլ ամենեին ոչ. ստուգապէս կ'եփէ: Բայց ըսէ ինծի կը խնդրեմ, ուսկից կ'առնու կրակը, կամ ճշմարտագոյնը ըսելու համար, ո՞վ է որ կրակը իրեն կու տայ:

Կը տեսնամ որ շփոթած՝ չես գիտեր ինչ ըսես. թող, կ'ուզեմ քեզի օգնութեան գալ:

Այն դղեկին մէջ, որուն վրայ քիչ մը ժամանակ առաջ խօսեցանք, այն որ կրակի պէտք ունի, որուն հարկ է ինքզինքը ուղղէ:

— Հոգաբարձուն. աղէկ կը յիշեմ. բայց միթէ արիւնը իր գրպաններուն մէջ փայտ ալ ունի:

— Փայտ. այո, և բուն իսկ ճշմարիտ փայտ, ինչպէս շուտ մը պիտոր տեսնանք. սակայն խնդիրնիս փայտի վրայ չէ հիմա: Արիւնը փայտէն այլ լաւագոյնն ունի. իր գրպաններուն մէջ պատրաստ ջերմութիւն ունի: Երբ ստամոքսը աշխատիլ կ'ուզէ, արիւնը իրեն կը կանչէ, որ մարմնոյն ամեն կողմերէն վազելով անանկ աղէկ կը ջերմացնէ:

զայն՝ որ մէջը ինչ որ կը գտնուի իրապէս կ'եփի։ Ասոր համար է որ երբ ստամոքսին մէկէն շատ աշխատութիւն կը տրուի, թեթեւ սարսուռ մը կը զգայ մարդ կռնկին վրայ, վասն զի արիւնը շտապաւ կանչուելով, մեծ եռալով մը բռնադատուած է վազելու, հետը կրելով մարմնոյն միւս մասերուն ջերմութիւնը։ Ասոր համար է նաեւ որ այնչափ փտանդաւոր է ստամոքսին աշխատութեան ժամանակը բաղնիք մտնել։ վասն զի ջրին պաղուծիւնը՝ պզտի սանին չորս կողմը հաւաքուած արիւնը՝ յանկարծակի կը մերժէ, և այս անանկ խռովութիւն մը կը ձգէ մարմնոյն մէջ՝ որ խիստ շատ անգամ կը մեռնի մարդ։

Մի հարցնէր ինծի այսօր թէ ուստի կու գայ արեան այս ջերմութիւնը, այդ հարցումը քիչ մը ետքը թողունք։ Միայն այս կրնամ ըսել քեզի, որ մեր սիրելի հոգաբարձուն այդ գլխոյն նկատմամբ միւսներէն աւելի չար չէ, և իր ջերմութիւնը կը ստանայ՝ ինչպէս ամենայն մահկանացու մարդ՝ իր փայտն երեւով։ Մի հոգար թէ ինչպէս. մեզի պէս և մի նոյն կերպով կ'այրէ։

Միով բանիւ, կամ այս և կամ այն կերպով, խոհակերը իր կրակը ձեռքին տակն ունի։ Գիտես արդէն թէ ինչ պիտոր եփէ։ Այն խիւսը՝ որ բերնին մէջ սկսաւ պատրաստուիլ, և որ կատարեալ պատրաստ ընելու պարտքն ունի։ Արդ դիտէ ինչ կ'ընէ խոհակեր մը՝ որ կրակին վրայ խիւս կ'եփէ։

Կը խառնէ ու կը վերախառնէ զայն, ու մերթ Եւր մերթ սանը կը ցնցէ, որ խիւսը լաւագոյն կերպով խառնուի. ստամոքսն ասկէ պակաս բան մը չընէր։ Որչափ ժամանակ որ կը տեւէ խիւսին եփուածքը, փոփոխակի կը սղմուի ու կ'ընդլայնի, ըստ օրինակի որկորին օղակներուն, անդադար զայն մէկ ծայրէն միւս ծայրը մերժելով, ինչպէս զայն շաղուելու եղանակաւ։

Խոհակերը անոր մէջ ժամանակ ժամանակ ջուր կը լեցնէ։ Ստամոքսը իրենին վրայ շարունակ հեղանիւթ մը կը թափէ, որ նաեւ շատ ջուր կը բովան-

դակէ, և որ բազմաթիւ պզտի ծակերէ կը վազէ, որ իր նուրբ շրջապատ կողմերուն մէջ փորուած կան։

Եւ դարձեալ ուրիշ ինչ։

Խոհակերը կտոր մը աղ կը լեցնէ իր խիւսին մէջ. ստամոքսն ալ նաեւ վախչունի զայն մոռնալու. արուեստը դիտցող խոհակեր մըն է։ Այս ըսած հեղանիւթիս մէջ, եթէ բուն սեղանի աղէն չկայ, այլ գոնէ աղին ամենէն աղաւ մասը կայ, այն՝ որուն մեծագոյն յատկութիւնն է բոլոր մեր կերածը խիւս դարձնելու. և ինչ պիտոր ըսես եթէ ըսելու ըլլամ որ բուն այս է ճշմարիտ պատճառը՝ որով անանկ անհամ կը զգանք առանց աղի պատրաստուած կերակուրները։ Ինչպէս աղը ստամոքսին աշխատութեանը համար կարեւոր սկզբունք մը կը բովանդակէ, պէտք եղաւ միջոց մը մտածել անոր նոյնը տալու, և այս միջոցը՝ վերի դռնապանը հոգացեր է իրեն։ Ամեն եկողին՝ որ աղչունի՝ դժկամակ երես կը ցուցնէ, ինչպէս թէ ուզենար իրեն ըսել։

— Ընկեր, ինչով կ'ուզես որ հոն վարը զքեզ անանկ յարդարեն՝ ինչպէս որ պէտք է իր պատրաստուած ըլլալ։

Ասոր միջոցաւ մարդիկ ի սկզբանէ այս բանիս տեղեակ եղան. և որչափ պատմութեան մէջ առաջ երթանք, կը գտնենք որ ամեն ատեն մարդ իր կերակուրները աղով համեմեր է, առանց արդարն դիտնալու թէ ինչո՞ւ։ Կենդանիք իսկ չեն գիտեր զայն, և այնու հանդերձ աղը ախորժելէն չեն դադրիր, ինչպէս կենդանի սնուցանողները կրնան զուրցել քեզի, վասն զի անոնց ստամոքսն ալ մի և նոյն գգուչութիւններով խոհակերութիւն կ'ընէ, ինչպէս մերինը, և հետեւաբար անոնց դռնապանն ալ մի և նոյն պաշտաման յանձնարարութիւնն ընդունած է։

Ստամոքսին հեղանիւթին մէջ միայն աղ կայ։ Գիտունք, աղէկ դիտելով, ասոր նման ազդու գոյացութիւն մը գտան, որ կաթին մէջ կը բովանդակուի։ Ուստի և պանիրը՝ որ մի և նոյն ատեն թէ աղը և թէ այս գոյացութիւն-

նը կը բովանդակէ, կերակուրին վերջը իր բուն տեղն է: Ստամոքսին ուժ կու տայ իր խոհակերութիւնը աղէկ ընելու. և ահա ասոր համար է որ կը լսես ստէպ մարդոց այն խօսքը, թէ քիչ մը պանիր միշտ մարսողութեան կ'օգնէ:

Մարսողութիւնը. այս խօսքէս ըստ ինքեան պէտք էի սկսիլ: Բոլոր այս խոհակերոցին իրական անունն է, որմէն ետքը անանկ կարող չես՝ կերած համեղ կարկանդակներդ ճանչնալու, ինչպէս և ոչ մայրդ կրնայ իր չաքարաջուր գեղեցիկ խնձորները ճանչնալ երկու ժամ կրակին վրայ թողլէն ետքը: Ստամոքսը, ինչպէս կը տեսնաս, բոլոր այս ատենս շատ զբաղած է. և եթէ պէտք է աղէկ զգուշանալ որ սեղանէն ելլալէն ետքը, շատ յանկարծական անհանգիստ չընել զինքը իր աշխատելուն ժամանակը ըլլալով, պէտք է նաև սեղանին վրայ եղած ատեն այնչափ գործ չտալ անոր անդգու շութեամբ որ յետոյ չկարենայ ընել: Որչափ ալ տէր ըլլայ, միշտ ողորմելի մէկ մըն է, ինչպէս որ քեզի ցուցուցի: Սակայն խղճմտանքով կ'աշխատի, վասն զի գիտէ որ մարմնոյն բոլոր կեանքը իր աշխատելէն կը կախուի:

Կան նաև ոմանք որ կ'ըսեն թէ ստամոքսը ՚ի հեճուկս իր նիհարութեան, իւրաքանչիւր մարսողութե ատեն իր ներքին մորթը իրմէն մերկանալով՝ իր գործին զոհ կ'ընէ, որուն կտորները խիւսին հետ խառնուելով՝ ոչ միայն կ'աճեցնեն զայն, այլ նաև կը լաւցնեն: Պէտք է, օրիորդիկ, ատոր վրայ մտածես երբ որ կրամոլութեան բռնութիւն մը կը զգաս, և ըսես քեզի որ այսպիսի անշահասէր պաշտօնեայ մը՝ մասնաւոր յարգութեան իրաւունք ունի:

Կայ նաև ծանր վտանգ մը, բաց ՚ի աշիրաւութենէ, զինքը աշխատութեամբ ջախջախել ուղեւորով: Եթէ սրունքներդ շատ հոգնած են, կրնաս անկողին մնալ: Եթէ բազուկդ կը ցաւցնէ, կրնաս զան հանգիստ թողուլ: Այլ քու ստամոքսդ այն խեղճ մարդոց կը նմանի՝ որ ընտանիք մ'ունին սնուցանելու իրենց օրական աշխատութեամբը: Ինքը ուրիշն.

բու համար կ'աշխատի. հանդչելու իւրաւունք չունի, և հետևաբար և ոչ հիւանդ ըլլալու իրաւունքը, և երբ կը սկսի աշխատիլ՝ երկայն ատեն պտուղը կը մնայ:

Պզտի տղաքն որ ասոր տեղեակ չեն զինքը ծաղր կ'ընեն. այլ դու, սիրելի օրիորդիկ, ահա կը սկսիս սորվիլ: Գիտութիւնը բռնադատիչ է: Այսօր կը բռնադատէ ալ որ կրամոլ չըլլալու, վաղը ուրիշ բանի պիտոր բռնադատէ, և այս պէս հետզհետէ պիտոր բռնադատէ, մինչև որ կատարեալ իրաւախոհ տղայ մը ըլլայ մէկը: Շատ կը ցաւիմ, եթէ այս ըսածներս մտացդ հակառակ կու գան, բայց դուն ուղեցիր սորվիլ. դիտութիւնը բռնադատիչ է: Քեզի զաղտուկ ըսեմ, որ անոնք որ բան մը սորվիլ չեն ուղեր, անոր համար է որ բռնադատութիւն մը չկրնն: Չեն գիտեր թէ որ ծայրը ատիկայ կրնայ զիրենք տանիլ, և ինչ մեծ փնաս կ'ըլլայ որ ալ որ կրամոլ, չար և անճնասէր չկարենան ըլլալ. ինչպիսիք պիտոր ըլլայինք մենք ալ:

ՆԱԽԾԱԿ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

Ստամոքս (չարոշնակութիւն)

Ստամոքսին վրայ ետքի անգամ շատ երկայն խօսեցանք, և հիմա, սիրելի օրիորդիկ, կ'անդրադառնամ որ մոռցեր եմ ըսելու թէ ինչպէս շինուած է:

Տեսած ես երբեք տիկ նուագարան խաղացողներ, այն մարդիկ որ իրենց թեխն տակը գորշ գոյնով տեսակ մը խոշոր մախաղներ կը կրեն, որոնք իրենց թղբերուն միջոցաւ՝ օդով կը լեցընեն, ու յետոյ խողովակի մը միջէն օդը կ'անցունեն, թեթեւ մը արմկովը դանոնք ճնշելով: Եթէ տեսած չես ամենեւին, ափսոս է. և նախ վասն զի այդ տիկ նուագարանը՝ մեր գաղղիացի նախնեաց ազգային գործին էր, զոր ջերմեռանդաբար պահած են սկովտիացի լեռնաբնակները և Պրըզոն գեղջուկները, որ այդ հուշակաւոր ցեղին երկու մնա-

ցորդըն են, և որոնց պատմութիւնը մասնաւոր քեզի կը յանձնեմ որ օր մը աղէկ սորվիս. յետոյ, և այս է որ աւելի հարկաւոր է մեզի հիմա, վասն զի այս մեծ քսակը, որ գործիքին գլխաւոր կտորն է, քեզի՝ քու ստամոքսիդ վրայ՝ շատ ճիշտ դաղաւիար մը կրնայ տալ, միայն ասոր համար որ պարզաբար ստամոքս մըն է, կենդանւոյ մը ստամոքս, որուն ներքին կաղմութիւնը շատ կը նմանի և խիստ շատ՝ քուկինիդ:

Եւ արն է, եթէ կը հաճիս, այդ յանդուգն կենդանին որ ներքսապէս պզտի աղջկան մը նման շինուած ըլլայ: Ափսոս, սիրելի օրիորդիկ, կ'ամէնամանուանելու, և պէտք չէ որ ինծի նեղանաս ատոր համար: Այդ կենդանին է... խողը: Անշուշտ քեզի անանկ ախորժելի բան մը չէ. սակայն ամենքս ալ նոյն պայմանին մէջն ենք, և եթէ այդ քեզ կը վշտացնէ, պէտք է Աստուծոյ երթաւ վիշտդ յայտնես, որ ուզեր է ամենայն բան այս կերպով կարգաւորել. միայն խողին ստամոքսը, որ ուտելէն զատ ուրիշ բան չմտածեր, մերինէն շատ աւելի մեծ է, որ միշտ մխիթարութիւն մըն է:

Այլ ձեռքիդ ափը՝ ստամոքսին փոսը ըսուածին վրայ հանդէսցուր, մատանց ծայրերը դէպ 'ի սիրտը ուղղելով. ձեռքդ դրեթէ սովորաբար ստամոքսին բռնած տեղը կը ծածկէ, և կրնաս երեւակայել որ քսակ մը ըլլայ կըրած և երկայն, վերի կողմը աւելի խոշոր քան թէ վարինը, դէպ 'ի ներս գնացած աղէկ կուրութիւն մը բերելով, ինչպէս որ սրտէն դէպ 'ի ստամոքսին փոսը իջնալու կ'ըլլայ. կերպով մը այն տեսակ մը երկայն տանձի նման՝ որ բարի-քրիստոնէի տանձ կը կոչեն, որուն մէջ տեղը կարելի ըլլար կորացնել, ստուար ծայրը՝ սրտին կողմը յարմարցնելով:

Այս քսակիս ճիշտ մեծութիւնը չեմ կրնար զուրցնել քեզի. այդ՝ ենթակային համեմատ է: Հաճեցուցիչ մէկ քսակ մըն է, որ նաև նմանը զգեստներուդ վրայ ունենայիր՝ շատ կ'ախորժէիր. այլ չէ, ետքը ետքը անթիւ բաներով լեցը-

նէիր պիտի: Հետզհետէ մէկն որ զայն կը լեցնէ, կը մեծնայ ու կ'ընդարձակի. ինչպէս հաւկթի մեծութեամբ քառշուէ փամփուշտ մը, որ գլխու չափ մեծնայ, եթէ ուժով փչելով օդով լեցնես: Յետոյ քանի որ հետզհետէ կը պարպուի, նորէն իր չափին կու գայ և ծալուելով կը պզտիկնայ:

Կը շարունակուի:

ԺԱՄԱՅՈՅՔ

Յորեկ և գիշեր քսան և չորս հաւասար մասն բաժնելու և ժամանուանելու սովորած ըլլալով, դժուարաւ կը համոզուինք թէ կրնան գտնուիլ երկիրներ և ժողովուրդք՝ որոց անձանօթ ըլլայ օրուան բաժանման այս ճշգրիտ կերպը. սակայն մեծաւ մասամբ ճանապարհորդը հեռաւոր կղզեաց վայրերի ժողովրդոց մէջ այսպիսի բաժանման մը և ոչ իսկ հետքը կը գտնեն: Հին և քաղաքականացեալ ազգերն անգամ, ինչպէս փիւնիկցիք, եգիպտացիք, Հայք, Յոյք և Հռովմայեցիք զուրկ էին երկար ժամանակ այսպիսի օգտակար և կարևոր գիւտէ մը: Իսկ ժամանակը չափելու ամենաճիշդ ունեցած գործիքնիս, ինչպէս նաև կերպ կերպ ժամացոյցները՝ քրիստոսէ շատ ետքն ալ անձանօթ էին և արդի ժամանակաց և մասամբ գերմանացւոց գիւտեր են:

Օրուան բնական բաժանումը նախ արեգական ծագելէն ու մոնելէն առին մարդիկ. բայց իրենց կենաց մեծագոյն մասը բացօթեայ անցունելով, շուտով զգացին թէ օրուան մէկ մասը միւս մասէն աւելի ջերմ է, և թէ այս տարբերութիւնը միջօրէի մօտ կ'ըլլայ, երբ արեգակը երկնից երեսը բարձրանալով կը կարճընան ստուերը: Եւ ինչպէս մենք 'ի մանկութենէ կ'ուսանիմք ստուերաց երկնանալն ու կարճնալը, կ'երեւի թէ նաև հին ժամանակ հովիւք և երկրագործք սոյն խորհրդածութիւնս ըրած ըլլան, և կրնամք ըսել թէ նրբամիտ եգիպտացի